

comparada a la dels clemàstecs. *Cremallers*, espt. ross. [1376, supra], avui en part pron. *kərməljəs* (Grandó, *MiscFa.*, 184); s'estén fins a punts veïns dins l'Alt Empordà; i, segons *AlcM*, també a alguns punts del CpTarr., C. de Barberà, Garrigues i Mequinensa-Fraga. *Cremalletes* (Benavarrí, *BDC VII*, 75).

¹ Així també el benasquès *cremallo* («pença la olla al cremallo», Ferraz, 43) i segueix així per l'Alt Aragó. — ² Possiblement hi hauria primer una doble forma amb dissimilació discrepant, *clemastres* i *cremastres*, resultant *clemastes* d'un compromís entre les dues.

CREMARE del ll. CRĒMĀRE 'fer cremar, consumir pel foc'. □ 1. *adoc.*: S. XII.

En un doc. del S. XII, de l'Alt Cardener (La Corriu) els homes de St. Pere d'Escales es playen al bisbe d'Urgell d'en B. DesVilar que «per lo fait seu quez él faie fo la casa de Sen Pere trencada e robada e cremada» (PPujol, *Docs. en Vg.*, § 4, p. 13.6). Com a transitiu el tenim en els clàssics majors de l'Edat Mitjana: «cridaren: a armes, a armes, que-ls fenèvol's vénen cremar, que fayles duen enceses», Jaume I (Ag., p. 69); «per qual natura ha lo foch tan gran virtut que ab una spira de foch poria hom cremar tota quant lenya hom metre pogués en aquell foch?», Lull (Merav. O. C. I, 86); «lo cauteri és medicina odiosa, car crema la carn viva del hom e l fa cridar e dolre sobiranament», Eiximenis (*Terg.*, f° 437v).

Cremar és un mot de tots els temps i de totes les regions, sobre els diferents usos i matisos del qual es trobaran ja moltes dades en els *DAG.* i *AlcM*. No tan completa és llur informació sobre l'ús intransitiu del mot, estrany al llatí, i en què vingué a substituir l'arcaic verb *ardre*. Però també aquest ús el trobem des dels inicis literaris: «los tres infants qui foren mesos en lo foch e no cremaren», Lull (*DoctrPu.*, Gili, p. 57); «tota la mercaderia que ell havia en aquell hostal, cremà e-s perdé», id. (*Merav.*, NCL. III, 156); «meteren foc a la vila e axí la vila cremà», relat de c. l'a. 1300 (Finke, *Acta Ar.* III, 91); «lo carner qui cramave», traduïnt *qui ardoit* de l'original francès, en la *Questa de Reixac* (194.9; veg. context ací en COVA); «més val casar que cremar», dita proverbial, que constituïa lloc comú de moralistes i confessors, citada per StVicentF (*Quar.*, 207.143); «fer foc --- la llenya està mal assentada --- la llenya està bé y crema bé ---», OPou (*ThPu.*, 222). I avui s'usa així fins als límits extrems de la llengua: «llenya per cremà» a Formiguera de Capcir (1960).

CREMARE desaparegué com a mot popular-hereditari en quasi totes les llengües romàniques: només l'han mantingut en tota la línia el català i la llengua d'oc; on ja apareix des dels trobadors, i ja en el més antic, Guilhem de Peitieu (Appel., *Cr.*, 60.11), i hi continua viu en tots els dialectes, si bé avui en fort retrocés sota l'empenta del francesisme *brulà*; fora d'això només es perpetuà en fprov., i en algun dialecte limítrof o antic del SO. del domini francès i del NO. de l'italià. El cast. *quemar* i el port. *queimar*, és proba-

ble, però, que fossin una alteració de CREMARE sota la influència d'un tecnicisme *KAIMA* 'cremada' popularitzat pels metges grecs que pullulaven per l'Imperi romà. L'aragonès ant. mantingué *cremar* (inv. de 1379, *BRAE II*, 771) i avui s'usa encara així a l'Alt Aragó, des de l'Oest (Echo *kremár*, *RLiR XI*, 106) a la vall de Gistau («las tiedas de la noche de san Juan s'acababan de *kremá* en el cementerio», SJuan de Plan, 1965) i fins a Benasc («isto hivert se va *cremá* la illesia», Ferraz, p. 43); veg. alguna cita més de supervivències de CREMARE en castellà en *DCEC* (QUEMAR III, 942a45ss).

Quant a la innovació de fer CREMARE intransitiu era menys necessària en ll. d'oc que en cat., com siguiu que allí *ardre* es mantingué ben viu i d'ús comú a tota l'Edat Mitjana; tanmateix ja n'hi ha algun exemple medieval (Peire Cardenal, Daudè de Pradas, en Rayn. II, 514) i avui és tan normal com en català, almenys en el dialecte rodanès («ço que noun se coui per tu, laissez-lou *cremá*», «acò *cremo* au lume» 'c'est une chose criante, cela passe les bornes', proverbis citats pel *TdF*). L'acc. de *cremar-se* per 'estar a punt de trobar o endevinar una cosa' (*AlcM II*) és quasi el mateix que la del mall. i men. *estar a la crema* 'estar molt prop de complir-se' i *estar o quedar a crem* (Vallès, *AlcM*) i es pot comprendre a partir de la idea pagesívola dels que en les nits fredes s'acosten tant a la llar que quasi es cremen la roba ço que per a la major part de la nostra gent assimila el concepte del qui es posa així a una situació desitjable.

DERIV.: *Crem* 'cremada'. *Crema* [S. XVII, Bruniquer; «incendio» eiv., PzCabrero]; *jugar a cremes* 'a peu-coix' [Belv. 1803]. *Cremació*. *Cremada* [Lab. 1839, només en l'acc. 'tros de malesa cremada'; l'acc. 'nafra o ferida per efecte de cremar la pell', no registrada encara en Lab. 1888, però en escr. Renaix. or. i mall.: se sent avui com a única expressió genuïna = 'cast. *quemadura*', en cat. central, sentiment comú que ha expressat el *DFa*, excloent el mot *quemadura*, que tampoc figura en els diccs. mall. *DFgra.*, *DAmén.*]. *Cremadell*. *Cremadina*. *Cremadis* [1597, *DAG.*]. *Cremadissa* f. 'acte de cremar diverses coses' bal.; aplicat als autos-de-fe: «tots els 'reconciliats' de la razzia de l'ny 1675 (que va esser l'origen de la cre. de 1691)», MForteza (*Jueus Conv.*, p. 12). *Cremador*. *Cremadura* [Ss. XIV i XV, Alcoati, Màcer, *Eximplis e Mir.*, MAgustí; Lacav.; segons *AlcM* segueix essent popular en bastants llocs fora del català central, i fins en alguna comarca del cat. or.; menys força té el que el registrin fonts val. i ribag.: Benasc «me he feto una *cremadura* al brasso mol riesgosa», Ferraz, 43].

Cremall 'tió', 'formiguer', -*allat*; *cremallejar*. *Cremaller* 'fester, graellat per a teies'. *Cremalló* [JRoiç, *Spill*: «roden entorn / del cremalló, / com papalló / fins que s'hi cremen», v. 203]; encara que *Canyis* escrivís «el cresol té més cremelló que flama: la tia Sunsiona l'espabila en es dits» a Monòver (*Canyissaes*, 112) grafia també usada per escr. del cat. central («--- digué la sastressa, pessigant lo cremelló del cirix», Pons Mass., *Colla del Carrer*, § 9, p. 120), la forma